

5. fejezet

Csizmazia Gábor

Munka és hagyaték – Az evangéliumi keresztények hatása az abortuszvitára

Bevezetés

Az Egyesült Államokban az abortusz szabályozásának ügye több évtizedes múltra tekint vissza, és mindmáig ellentmondásos kérdésként van jelen a közéletben. A közvélemény-kutatásokkal foglalkozó Pew Research Center 2021 nyarán rámutatott arra, hogy a felnőtt lakosság 59 százaléka támogatja az abortusz általános (legtöbb esetben történő) legalizálását, 39 százalék pedig elutasítja azt, miközben hasonló megosztottság politikai szimpátiák vonatkozásában is kimutatható (a demokraták irányába hajló szavazók 80 százaléka, míg a republikánusok felé hajló szavazók 35 százaléka támogatja az általánosan legalizált abortuszt az országban). Vallási hovatartozás tekintetében a fehér evangéliumi keresztények állásfoglalását érdemes kiemelni, ugyanis körükben 77 százalékos az abortusz elutasítottsága, messze meghaladva a római katolikusoknál mért 43 százalékot.¹ Mindez azért érdekes, mert az Egyesült Államokban az abortuszügyben jogi mérőöldkönek számító, a Legfelsőbb Bíróság 1973-as *Roe v. Wade* döntéséig (illetve annak következményéig) az életpárti mozgalom élvonalában római katolikusok és demokraták álltak, mára azonban szerepüket a Republikánus Párttal szorosabb kapcsolatot ápoló evangéliumi keresztények vették át.

Megjegyzendő továbbá, hogy az abortusz kérdésében az amerikai állampolgárok nézeteiket a bíróságokon, a választásokon, illetve az állami törvényhozáásokban is érvényesítik. Utóbbiak azért is számítanak fontosnak, mert a közhiedelemmel ellentétben a *Roe v. Wade* ügyben hozott döntés érvénytelenítésének (*overturn*) megfordítása nem jelenti az abortusz országos betiltását: az Egyesült

¹ Carrie Blazina et al.: Key Facts about the Abortion Debate in America. *Pew Research Center*, 2021. június 17.

Államok föderatív államszerkezetéből adódóan a mesterséges terhességmegszakítás szabályozásának kérdése minden elemében visszaszáll az államokra, ahol a demokratikusan megválasztott törvényhozók eldönthetik, betiltják-e abban az államban az abortuszt, vagy sem.² Mindazonáltal az állami abortuszszabályozások alkotmánnyal való összeegyeztethetőségét végső soron a Legfelsőbb Bíróság állapítja meg: mivel az állami törvényi változtatások gyakran kisebb-nagyobb szigorításokat jelentenek, a Legfelsőbb Bíróság összetétele pedig az elmúlt években a konzervatív (és vélhetően életpárti) tagok javára módosult, az abortuszvítára fordított figyelem az eddigieknél is erősebb. Az újabb országos mérőöldkönek számító *Dobbs v. Jackson Women's Health Organization* ügyben hozott 2022-es legfelsőbb bírósági döntés értelmében az abortuszhoz való jog nem minősül alkotmányos jognak. Az ítélet lényegében érvénytelenítette a *Roe v. Wade* ügyben hozott 1973-as döntést.

Az abortuszliberalizáció kiemelt jogesetei

Az abortusz szabályozását illetően az Egyesült Államokban számos jogeset létezik, azonban a közbeszéd és szakirodalom az első, egyúttal leggyakrabban hivatkozott esetként a Legfelsőbb Bíróságnak a *Roe v. Wade* ügyben hozott 1973-as döntését tartja számon. Az eset hátterében az állt, hogy „Jane Roe” mint anonim személy 1970-ben jogi panaszt emelt Henry Wade, Dallas megye kerületi ügyésze ellen, mert véleménye szerint Texas állam abortusztilalma alkotmányellenes. A texasi szabályozás csak abban az esetben engedélyezte a terhességmegszakítást, ha orvosi ténymegállapítás alapján azzal megmenthető az állapotos nő veszélyeztetett élete. „Roe” így legálisan csak egy másik államban kezdeményezhette volna magzatának elvetetését, amit viszont anyagi okokból nem engedhetett meg magának. A *Roe v. Wade* ügy vizsgálatát követően a Legfelsőbb Bíróság megállapította a vonatkozó texasi törvény alkotmányellenességét: a testület többségi döntésének érvelése szerint az Egyesült Államok alkotmányának XIV. kiegészítése biztosítja a magánélethez való jogot, amelybe beleértendő a nő saját magzatának kihordására vonatkozó döntési szabadsága is. Megjegyzendő, hogy a Legfelsőbb Bíróság elismerte az államok azon érdekének legitimitását, hogy megvédjék az anya, illetve a magzat életét, azonban

² Marshall H. Medoff: Constituencies, Ideology, and the Demand for Abortion Legislation. *Public Choice*, 60. (1989), 2. 185.

a XIV. alkotmánykiegészítés szerinti magánélethez való jog tükrében úgy döntött, hogy az államok nem alkalmazhatnak kategorikus abortusztilalmat. A testület szerint az abortuszt „meggyőző állami érdek” esetében lehet korlátozni, amit a terhesség mint időben lehatárolt állapot egyes szakaszaihoz kapcsolt: a *Roe v. Wade* ügyben hozott döntés értelmében „meggyőző állami érdek” csak az első trimeszter után állhatott fenn, mivel a Legfelsőbb Bíróság szerint az első trimeszterben a nő egészsége szempontjából az abortusz elvégzése nem jelentene nagyobb veszélyt, mint a magzat kihordása.³

Érdekesség, hogy bár látszólag jogi győzelmet aratott, a felperes története összességében tragikus: az anonimitást szolgáló „Jane Roe” álnév az akkor 22 éves, elvált és szegénysorban élő Norma McCorvey-t takarta, aki a szóban forgó esetben már harmadik alkalommal volt várandós. Mire a legfelsőbb bírósági ítélet megszületett, McCorvey megszülte kislányát, akit örökbe adott. A per kezdeményezésére nem az ő elvi meggyőződése, hanem feminista ügyvédnök közbenjárása révén került sor, és egyes beszámolók szerint utóbbiakat nem foglalkoztatta a nő személye, ahogy McCorvey-t sem a per kimenetele. Miután nyilvánosság elé állt, az 1980/90-es években előbb az abortusz-, majd az életpárti aktivisták köreiből tűnt fel, ám egyik tábor sem győződhetett meg elhivatottságáról. Az abortuszpártiak számára kellemetlen meglepetésként az évekig nemi erőszakra utaló McCorvey 1987-ben már azt állította, hogy valójában közös beleegyezésen alapuló nemi kapcsolat vezetett harmadik terhességéhez. A később a másik oldalra szegődő nő az életpárti aktivistákat is sokkolta: egy 2017-ben, még a halála előtt készített, majd 2020-ban közzétett dokumentumfilmben McCorvey kijelentette, hogy valójában nem változtatta meg véleményét, és csak színlelte, hogy életpárti. Mellékesen megjegyzendő: a texasi nő nyilvános megjelenése miatt pénzjuttatásban részesült mindkét táborból, jóllehet sohasem gazdagodott meg.⁴

A *Roe v. Wade* jogeset kevésbé ismert párja a *Doe v. Bolton* ügy volt, hasonló háttérrel („Mary Doe” valódi neve Sandra Cano volt, míg Georgia államot annak főügyésze, Arthur K. Bolton képviselte). 1973-ig Georgia állam törvényei sem tették lehetővé az abortuszt, kivéve, ha orvosi szakvélemény szerint a további várandósság veszélyeztetné a nő életét, illetve egészségét, vagy ha a gyermek

³ Jon O. Shimabukuro: Abortion: Judicial History and Legislative Response. *Congressional Research Service*, 2021. 1–2.

⁴ Margaret Talbot: How Real Jane Roe Shaped the Abortion Wars. *The New Yorker*, 2021. szeptember 13.

valószínűleg komoly rendellenességekkel jönne világra, illetve ha a terhesség oka nemi erőszak volt. A georgiai szabályozás értelmében abortuszt kizárólag akkreditált kórházak végezhetnek egy kórházi szakbizottság jóváhagyása és két szakorvosi konzultáció mellett. A Doe v. Bolton ügyben hozott döntésével a Legfelsőbb Bíróság kiegészítette a Roe v. Wade ügyben hozott ítéletét azzal, hogy az államok nem vezethetnek be az abortusz elérését indokolatlanul nehezítő szabályozást.

Az abortusz körüli társadalmi-politikai vitákat jelezte, hogy a két 1973-as döntését követő években a Legfelsőbb Bíróság számos olyan állami szintű jogszabályt is megvizsgált, amelyek az abortusz elvégzésének további feltételeiről,⁵ illetve kapcsolódó kérdésekről⁶ szóltak. Maga az abortusz szabályozása szempontjából kiemelendő a *Planned Parenthood of Southeastern Pennsylvania v. Casey* jogeset, amelynek háttérében az állt, hogy Robert Casey kormányzó vezetésével Pennsylvania állam 1988-ban és 1989-ben módosította az abortuszt érintő állami szabályozást. Az abortuszt csak tájékozott beleegyezés és 24 órás türelmi idő mellett, illetve fiatalkorú nő esetében legalább az egyik szülő beleegyezése, férjzett nő esetében pedig a házastárs értesítése esetén lehetett kezdeményezni. A korlátozásokat az államban működő Planned Parenthood nevű, abortuszklinikákat működtető NGO alkotmányellenesnek vélte, és perre vitte az ügyet, ami végül a Legfelsőbb Bírósághoz került. A testület 1992-ben hozott ítélete egyfelől megerősítette a Roe v. Wade ügyben született döntéseket, másfelől a házastársi értesítés kivételével egyik feltételt sem tekintette az abortusz kezdeményezése szempontjából „indokolatlan tehertételnek”. A röviden csak Casey-ügyként ismert jogeset jelentősége, hogy egyrészt az abortusz állami szabályozásának megítélésében a trimeszteralapú megközelítés helyett az „indokolatlan tehertétel” szempontjára helyezte a fókusz, másrészt az állam fentebb említett érdekét a terhesség egész idejére vonatkoztatta. Mindez a gyakorlatban azt jelentette, hogy a Legfelsőbb Bíróság az addigiaknál valamivel több mozgásteret engedett az államoknak az abortusz szabályozásában, aminek eredményeképp Pennsylvania példájából tanulva más államok is elkezdtek különböző korlátozásokat bevezetni.⁷

⁵ Többek közt a szülői vagy házastársi értesítésről: 1973 után több államban voltak érvényben olyan jogszabályok, amelyek az abortusz elvégzésének egyik feltételeként a hajadon szüleinek, illetve a férjzett házastársának előzetes értesítését írták elő.

⁶ Például az abortusz reklámozásáról vagy a magzatmaradványok elhelyezéséről.

⁷ Shimabukuro (2021): i. m. 3–6.

Az evangéliumi keresztények belépése

Bár napjainkban az amerikai életpárti törekvések élvonalában az evangéliumi keresztények és a Republikánus Párttal összefonódó új keresztény jobboldal (*New Christian Right*) áll, az abortusz elutasítása eredetileg inkább római katolikusokhoz, illetve politikai értelemben liberális körökhöz volt köthető. Az Egyesült Államok Legfelsőbb Bíróságának *Roe v. Wade* ügyben hozott döntését megelőzően az abortusz legalizálásának ellenzése emberi jogi kérdésként jelentkezett, képviselői pedig filozófiai szempontból a római katolikus gondolkodásra erős hatást gyakorló természetjog, politikai szempontból pedig a társadalmi felelősség értékeit tükröző *New Deal* alapjaira támaszkodtak: a fogamzásgátlást a római katolikus szervezetek már az 1930-as években a munkavállalók életével szembeni tiszteltlenséghez hasonlították, a második világháborút követően pedig a nemzetközi emberi jogok nyelvezetén hirdették a magzatok élethez való jogát. Mi több római katolikus szervezetek még külön tervezetet is javasoltak az ENSZ Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatára, kiemelve a fogantatástól számított élethez és testi integritáshoz való jogot, azonban ez végül nem került bele az ENSZ 1948-as dokumentumába. Az Egyesült Államokban az abortuszt ellenző katolikus körök kifejezetten liberálisnak tekintették magukat abból a szempontból, hogy álláspontjuk lényege az élethez való, minden emberi lényt megillető jog volt. Franklin Delano Roosevelt elnök *New Deal* programját követően e liberalizmus és szociális érzékenység tudata tovább erősödött a katolikus szervezetekben Lyndon B. Johnson elnök *Nagy(szerű) Társadalom* programja alatt. Az 1960-as évek amerikai politikai, gazdasági és társadalmi problémáinak tükrében az életpárti aktivisták a magzatokat az afroamerikaiakhoz hasonló elnyomott kisebbségként jellemezték, illetve idővel a vietnámi háború és a hidegháborús fegyverkezési verseny ellen is szót emeltek. Így az eredetileg antikommunista nézeteket valló csoportok politikai értelemben balra tolódtak. Ennek megfelelően politikai szövetségeik is inkább a Demokrata Párt irányából érkeztek, és bár olyan prominens közszereplőket is támogatóiknak tudhattak, mint Edward Kennedy szenátor, utóbbi (más demokrata politikusokkal együtt) már az 1970-es években elkezdett távolodni az életpárti mozgalomtól, és inkább a nők jogait hirdető feminista mozgalom felé fordult. A *Roe v. Wade* ügy ebből a szempontból is mérföldkönek számított: a Demokrata Párt tagjai azt a jogot támogatták, amely mögött legfelsőbb bírósági döntést is láttak.⁸ Az 1976-os

⁸ Daniel K. Williams: The Partisan Trajectory of the American Pro-Life Movement: How a Liberal Catholic Campaign Became a Conservative Evangelical Cause. *Religions*, 6. (2015), 2. 452–458.

elnökválasztás idejére az életpárti szavazók elkezdtek átgondolni politikai lojalitásaikat: az akkori helyzetet jól tükrözte, hogy a mélyen hívő baptista (és titokban vélhetően életpárti) Jimmy Carter egy, az abortuszt egyre inkább támogató Demokrata Párt, míg az abortusz szabályozásában már a *Roe v. Wade* ügy előtt is engedékenyebb Gerald Ford elnök (korábbi michigani kongresszusi képviselő) a témában megosztott, de az életpártiak számára egyre erősebb platformot biztosító Republikánus Párt élén politizált.⁹

Az 1980-as évektől az életpárti mozgalom kiemelt szereplői egyértelműen a Republikánus Párthoz húztak, ahol egyéb kérdésekben (például mélyszegénység és hadviselés ügyében) immár nem hangoztatták korábbi liberális nézeteiket, amelyeket általában a családi értékek védelme köré építettek. A fő hangadók szerepét a politikai értelemben progresszív római katolikusoktól a konzervatív evangéliumi keresztények vették át, akik az abortuszt nem emberi jogi megfontolásból, hanem az Egyesült Államokban az erkölcsi rend helyreállításának szándékánál fogva ellenezték. Ennek megfelelően az utóbbi csoport figyelmének középpontjába a kommunizmus, a szexuális forradalom és az erkölcsi rend felborítása elleni küzdelem került. A felekezetiközi törést érdekes módon az abortusztilalom preferált mértéke is erősítette: míg a római katolikusok az abortusz szinte bármilyen indoklását elutasították, addig az evangéliumi keresztények az abortusz elvégzésére vonatkozó szabályok enyhítését bizonyos körülmények (például a magzat fejlődésének rendellenessége) esetén elfogadhatónak tartották, a köreiken belül működő média (újságok, magazinok) pedig eleve kevesebb figyelmet szenteltek e témának az 1960-as években. Számukra az „igény szerinti” (főleg nem egészségügyi okokból kezdeményezett) abortusz elfogadhatatlan, azonban a terhességmegszakítás e típusának kezdeményezése az 1970-es években egyre több helyen jelentkezett. Az evangéliumi keresztények aktivitásának fellendülését jelezte, hogy a *Christianity Today* című újság New York állam 1970-ben bevezetett, az első és második trimeszterben végzett abortuszok lényegében minden korlátozását feloldó szabályozását követően szerkesztőségi írást közölt *Háború az anyaméh ellen* címmel, és elkezdett azzal a korábban elhanyagolt gondolattal foglalkozni, hogy az emberi élet a megtermékenyítés pillanatában kezdődik. Mivel a *Roe v. Wade* ügyben hozott legfelsőbb bírósági ítélet az első trimeszterben teljesen liberalizálta az abortuszt, a döntés komoly ellenszenvet váltott ki az evangéliumi keresztényekből. Mindazonáltal köreikben továbbra is fennállt egyfajta megosztottság, mivel sokan – köztük a Nemzeti Evangéliumi

⁹ John Murdock: The Future of the Pro-Life Democrat. *National Affairs*, (2021), 49. 84–86.

Szövetség – egészségügyi szempontból indokolt esetekben elfogadták az abortusz lehetőségét. A római katolikusok és az evangéliumi keresztények közötti összhang javulását Francis Schaeffer teológus segítette elő, aki úgy képviselte a római katolikus álláspontot, hogy azt az evangéliumi keresztények körében elterjedtebb indokra vezette vissza, vagyis az abortuszliberalizáció eredőjét nem egy jó szándékú jóléti állam hiányára, hanem egy rosszindulatú szekuláris állam tevékenységére vezette vissza. Ezzel az abortusz az erkölcsi relativizmus elleni kultúrharcban leküzdendő elemek egyike lett a pornográfia és a homoszexualitás mellett.¹⁰

Az 1990-es évekre egyre több evangéliumi keresztény vezető és közszereplő csatlakozott az abortusz elleni nyílt küzdelemhez. Közös fellépésükben társadalmi-kulturális szempontból több ízben ártalmasnak minősítették az abortuszt: kiemelték, hogy az eljárás nemcsak a magzat életét veszi el (és ezáltal gyilkosságnak minősül), hanem az érintett nők társadalmi helyzetén is ront, mivel a könnyű technikai beavatkozás csak fokozza a férfiak szexuális ragadozó módjára történő felelőtlen viselkedését, miközben a potenciális apák és ezáltal a családok is összeomlanak. Érvelésükben arra is kitértek, hogy az abortuszliberalizáció az amerikai politikai kultúrára is rossz hatással van, mivel egyrészt erősíti az érintett személyekben a tudatot, miszerint társadalmi vonatkozású problémáikat egyszerű és erőszakos módszerekkel is megoldhatják, másrészt a liberalizációt bevezető legfelsőbb bírósági ítéletek révén az egyik hatalmi ág egyoldalú döntést hozott egy olyan ügyben, amely demokratikus vitákat és törvényhozási folyamatokat követelne meg.¹¹ Ez utóbbi érvelés erősíti igazán az evangéliumi keresztények és a Republikánus Párt konzervatívjai közötti politikai köteléket: a szövetséget érdemben elindító Ronald Reagan az abortuszliberalizációt a családi értékek sérelme mellett a túl messzire nyúló bírói aktivizmushoz és az államok jogainak megsértéséhez kötötte.¹² Hasonlóképp az evangéliumi keresztények azt is nehezményezik, hogy az abortuszklinikák előtti aktivizmusuk (például alternatív tanácsadásaik) vagy épp tiltakozásaik jogi és fizikai ellehetetlenítése az I. alkotmánykiegészítésben rögzített szólás-szabadságuk korlátozása is egyben.¹³

¹⁰ Williams (2015): i. m. 459–464.

¹¹ Mary Cunningham Agee et al.: The America We Seek. A Statement of Pro-Life Principle and Concern. *National Review*, 48. (1996), 5. 38.

¹² Williams (2015): i. m. 466.

¹³ Cunningham Agee et al. (1996): i. m. 39.

Miközben az evangéliumi keresztények politikai szempontból hatékonyabb ágát képező új keresztény jobboldal egyre szorosabban kapcsolódott a Republikánus Párthoz, az is nyilvánvaló volt, hogy soraiban (kiváltképp a fehér evangéliumi keresztények esetében) kifejezetten erős az abortusz problémaköréhez fűződő választói érdeklődés és aktivitás. Ennek megfelelően a republikánus politikusok is előtérbe helyezték a kérdést kampányaikban és jogalkotási erőfeszítéseikben, míg a Demokrata Párt e téren évekig fáziskésésben volt. Utóbbi oka vélhetően abban keresendő, hogy mivel a Roe v. Wade ügyben hozott legfelsőbb bírósági döntés alapján szövetségi szinten biztosított volt az első trimeszterben szabadon elvégezhető abortusz mint minden nőt megillető „alkotmányos jog”, kevesebb nyomás nehezedett a demokrata politikusokra a további jogszabályok meghozatalát illetően. Mindazonáltal a republikánus térfélen kimutatható folyamatos és egyre intenzívebb választói aktivitás hatására az abortusz kérdése a demokraták részéről a 2010-es évek végére egyre jobban előtérbe került.¹⁴ Napjainkra az abortuszt ellenző és támogató csoportok republikánus-demokrata pártszimpátia szerinti rendeződése nemcsak rögzült, hanem kiélezett szembenállást is mutat: Donald J. Trump 2016-os kampányában, majd négyéves elnökségében vissza-visszatérő elem volt az abortusz akár szövetségi szinten történő szigorításának lehetősége, ami feltehetően nagyban hozzájárult az egyébként személyes kvalitásait tekintve ideálisnak nem mondható celeb-üzletember evangéliumi keresztény szavazók körében élvezett erős (nagyarányú és szilárd) támogatottságához. Közben a Demokrata Párt egyes (progresszív, mérsékelt, afroamerikai stb.) szárnyai között lényegében nem találni életpárti tagozatot, sőt a 2020-as választási kampány során több vezető demokrata politikus és elnökjelölt is kijelentette, hogy az abortuszhoz való jog nem képezheti alku tárgyát.¹⁵ A két fő tábor közötti kultúrharc elsősorban jogi terepen zajlik törvényhozási kezdeményezések és bírósági peres tárgyalások formájában.

Kiemelt törvényhozási kezdeményezések

Bár számos legfelsőbb bírósági döntés született az ügyben, az abortusz körüli szabályozási viták középpontjában sokáig a Roe v. Wade eset állt, ugyanis végső

¹⁴ Joshua C. Wilson: Striving to Rollback or Protect *Roe*: State Legislation and the Trump-Era Politics of Abortion. *Publius: The Journal of Federalism*, 50. (2020), 3. 378. és 386.

¹⁵ John Murdock: The Future of the Pro-Life Democrat. *National Affairs*, (2021), 49. 84–86.

soron ez kötelezett minden tagállamot arra, hogy az első trimeszterben a szinte teljesen szabadon gyakorolható terhességmegszakítást engedélyezze még akkor is, ha az adott államban a demokratikusan megválasztott politikai vezetés részéről erre nem is lenne hajlandóság. Az életpárti erők számára az egyik legkézenfekvőbb és leghatásosabb megoldás egy olyan alkotmánymódosítás lenne, amely alkotmányos szintre emelné a magzatok védelmét. Bár az alkotmány módosításához nem szükséges minden tagállam beleegyezése, így is komoly törvényhozási többséget igénylő folyamatról van szó, amelynek egyik (eddig egyetlen, a gyakorlatban sikeresen) alkalmazott módja, hogy az adott módosítást előbb a Kongresszus mindkét háza kétharmados többséggel, majd az államok törvényhozásai háromnegyedes többséggel elfogadják.¹⁶ Bár az abortusz ügyében számos kezdeményezés született a Szenátusban, ezek többsége nem jutott el a szavazásig. A *Roe v. Wade* jogeset óta eltelt közel ötven év alatt mindössze egyetlen alkotmánymódosítási javaslatról tartottak szenátusi szavazást:¹⁷ az 1983-ban Orrin G. Hatch, Utah állam republikánus szenátora által felterjesztett alkotmánymódosítás lényegében érvénytelenítette volna az 1973-as legfelsőbb bírósági döntést, a Kongresszusra és az államokra hagyva az abortusz szabályozását a kiegészítéssel, hogy amennyiben a szövetségi és az alábbi szabályzás nem lenne azonos, akkor az adott államban a szigorúbb jogszabály érvényesülne.¹⁸ A javaslat 50 : 49 arányban végül elbukott¹⁹ a százfős felsőházban.

Az abortusz szövetségi szinten történő pontosabb szabályozásának másik módja az erről szóló törvények elfogadása. Megjegyzendő, hogy ez nem feltétlenül jelent szigorítást, ugyanis az életpárti aktivistákhoz hasonlóan az abortuszt pártoló tábor is kezdeményezte olyan törvények megalkotását, amelyek megerősítették vagy épp kiszélesítették volna a *Roe v. Wade* ügyben foglalt döntést. A Kongresszus ebben a kérdésben is kifejezetten aktív politikai-jogi aréna: 1973 óta csaknem ezer törvényjavaslat látott napvilágot. Az evangéliumi keresztények fellépéséhez köthető kezdeményezések közül kiemelendő a 2003-ban elfogadott, a részleges szüléssel járó abortusz tilalmáról szóló törvény (*Partial-Birth Abortion Ban Act*). Az evangéliumi keresztény szavazóbázisra

¹⁶ Ken Kollman: *The American Political System*. Second Core Edition, New York, W. W. Norton & Company, 2014. 50.

¹⁷ Shimabukuro (2021): i. m. 17.

¹⁸ Medoff (1989): i. m. 185.

¹⁹ A szövetségi törvényhozás által kezdeményezett alkotmánymódosításhoz mindkét házban kétharmados többségre, vagyis a Szenátus esetében 67 támogató szavazatra van szükség.

is támaszkodó George W. Bush elnök által aláírt törvény pénzbeli bírság és/vagy két évig terjedő szabadságvesztés terhe mellett megtiltotta a nevében foglalt eljárást kivéve, ha az megmentené az érintett nőt valamilyen életveszélyes testi sérüléstől, rendellenességtől, betegségtől. Bár a törvényt az aláírást követően szinte azonnal megtámadták kaliforniai, nebraskai és New York-i szövetségi bírók, a Legfelsőbb Bíróság 2007-ben megállapította, hogy a benne foglalt előírások világosak, és nem jelentenek „indokolatlan tehertételt”, ezért a törvény nem alkotmányellenes.

Az életpárti törvényhozói munka egy másik fontos eredménye az úgynevezett Hyde-kiegészítés, amely az abortuszkorlátozást egy másfajta logika szerint biztosítja. Az amerikai alkotmány által lefektetett hatalommegosztás értelmében az Egyesült Államok Kongresszusa fogadja el a szövetségi költségvetést, vagyis komoly befolyással van arra, hogy a szövetségi kormány mire mennyit és milyen feltételekkel költhet. Az „erszény hatalma” révén a Kongresszus eldöntheti, hogy engedélyezi-e az abortuszok elvégzésének szövetségi forrásokból történő fedezését. Nem sokkal a *Roe v. Wade* ügy lezárását követően Henry J. Hyde a Képviselőház republikánus tagjaként javaslatot tett a Munka-, Egészség- és Oktatásügyi, valamint Társadalmi Jóléti Minisztérium forrásainak előirányzatáról szóló 1977-es törvénykiegészítésre. Az évekkel később is alkalmazott kiegészítés megtiltotta a szövetségi kormánynak, hogy a szövetségi és állami forrásokból közösen finanszírozott, főleg alacsony jövedelmű állampolgárok egészségügyi ellátását támogató *Medicaid* program terhére számoljon el abortuszokat, kivéve az érintett nő életének védelme (illetve a későbbi években a nemi erőszak vagy vérfertőzés) esetén. Az 1977-es Hyde-kiegészítés újabb jogeseteket hozott a Legfelsőbb Bíróság számára, amely még abban az évben három külön ügyben kijelentette, hogy az államok sem törvények, sem az alkotmány által nem kötelezhetők a szabadon választott (azaz a terhesség korai szakaszában és nem egészségügyi okokból kezdeményezett) abortuszok finanszírozására, illetve közintézmények e célra történő biztosítására. Hasonló ítéletek születtek 1980-ban az egészségügyi okokból kezdeményezett abortuszok állami finanszírozását illetően is, így a Hyde-kiegészítés nem bizonyult alkotmányellenesnek.²⁰

²⁰ Shimabukuro (2021): i. m. 6–7., 15–17. és 19.

Több szinten vívott politikai és jogi küzdelem

Bár a Hyde-kiegészítést nem érvénytelenítette a Legfelsőbb Bíróság, a jogszabály ma is vita tárgya, ugyanis egy kettős elvi kérdésről van szó, amely az abortusz elfogadottsága mellett a más (köztük életpárti) állampolgárok adóiból történő kifizetésének problémáját is felöleli. A Hyde-kiegészítéssel szemben általában kritikus demokrata párti dilemmát jól jelzi, hogy Joseph R. Biden szenátor évtizedeken át támogatta a kiegészítést, amit végül a 2020-as elnökválasztási kampányában megtagadott. Pálfordulását azzal indokolta, hogy ezzel tudja ellensúlyozni az időközben több államban bevezetett részleges abortuszkorlátozásokat.²¹ Noha döntése hátterében vélhetően az a szándék is állt, hogy megnyerje a progresszív szavazókat, kétségtelen, hogy az abortuszvita a szövetségi szintű törvényhozás mellett az államok szintjén is zajlik, ahol a demokraták és a liberalizáció hívei az évek során hátrányba szorultak.

Állami szinten az első frontvonalat az állapotos nőkkel foglalkozó létesítmények képezik. Az életpártiak azért is tartják károsnak a *Roe v. Wade* ügy kimenetelét, mert oly mértékben tudatosította az abortuszhoz való jogot, hogy sokan alapmegoldásnak tekintik a beavatkozást, megfedkezve az egyéb lehetőségekről.²² Utóbbiak elősegítését szolgálják a válságterhességi központok (*Crisis Pregnancy Center*), amelyek többnyire keresztény és életpárti alapítványokhoz kapcsolódnak, illetve hasonló értékrendű szervezetek (többek közt az evangéliumi keresztények által alapított *Family Research Council*) támogatását élvezik. Alapvető feladatuk, hogy ingyenes tanácsadást biztosítsanak nem kívánt terhességgel élő nőknek. Mivel e konzultációk célja az anyaság vállalása vagy az örökbefogadás előkészítése, kritikusai szerint e központok a terhességhez csak egy opciót kínálnak – annak rend szerinti lefolyását.²³ A *Planned Parenthood* alá is tartozó abortuszklinikák és a válságterhességi központok azzal vádolják egymást, hogy félrevezetik a hozzájuk betérő állapotos nőket, rábeszélve őket az abortuszra, illetve a szülésre. Mivel e két intézménytípus alapvető értékeik és céljaik tekintetében egymással teljesen szemben álló felek, e vádak helytállósága nézőpont kérdése: az egyes válságterhességi központokban alkalmazott

²¹ Katie Glueck: Joe Biden Denounces Hyde Amendment, Reversing His Position. *The New York Times*, 2019. június 6.

²² Cunningham Agee et al. (1996): i. m. 40.

²³ Beth Holtzman: Have Crisis Pregnancy Centers Finally Met Their Match: California's Reproductive FACT Act. *Northwestern Journal of Law and Social Policy*, 12. (2017), 3. 79–81.

szonográfiai vizsgálatok például azt a célt szolgálják, hogy a nők a vizsgálat során készült felvételeket látva megtartsák magzatukat. Az abortuszklinikák szerint ez a nők megrémítése, ugyanis egy ilyen élmény jelentős mértékben csökkentheti az abortusz melletti döntés valószínűségét. Az életpártiak mindezt nem tagadják, így az utóbbi kijelentést az abortuszklinikák önleplező vallomásának tekintik.²⁴

A két intézménytípus szimpatizánsai mind jogi, mind politikai síkra emelték a küzdelmet. Az életpárti aktivisták abortuszklinikák elé szervezett tüntetései révén az abortuszhoz való jog és a szólásszabadsághoz való jog érvényesülése feszült egymásnak az 1990-es évek különböző peres ügyeiben. A gyakran evangéliumi keresztény és római katolikus aktivistákat érintő viták eljutottak a Legfelsőbb Bíróságig, ahol több esetben (legutóbb 2014-ben a *McCullen v. Coakley* ügyben) a szólásszabadságra hivatkozó életpárti oldal került ki győztesen.²⁵ Az abortuszklinikák és a válságterhességi központok körüli viták lezárására politikai megoldási kísérletek is indultak. Míg az életpártiak az úgynevezett abortuszszolgáltatók célzott szabályozásáról (*Targeted Regulation of Abortion Providers, TRAP*) szóló törvényre támaszkodtak (például Texas 2013-ban), addig az abortusz jogát támogatók az úgynevezett szabadság, elszámoltathatóság, átfogó gondoskodás és transzparencia (*Freedom, Accountability, Comprehensive Care, and Transparency Act, FACT*) törvényhez nyúltak (amelyet Kalifornia vezetett be 2015-ben). Miközben a texasi TRAP előírta az abortuszklinikáknak a sebészeti központokra vonatkozó sztenderdek követését és az abortuszt végző orvos 30 mérföldön belül található kórházakhoz való elsőbbségi hozzáférést, a FACT arra kötelezte a kaliforniai válságterhességi központokat, hogy egy látható pontra kihelyezett, megfelelő méretű táblán (vagy ennek hiányában szóban) tájékoztassák a hozzájuk forduló várandós nőket: Kalifornia állami programok révén bizonyos nőknek ingyenes vagy olcsó abortuszt kínál.

Mindkét törvény ügye a Legfelsőbb Bíróság elé került, ahol a TRAP 2016-ban, a FACT pedig 2018-ban ítéletett alkotmányellenesnek.²⁶ Megjegyzendő, hogy míg a FACT egy konkrét kaliforniai kezdeményezés volt, addig a TRAP-típusú korlátozások bevezetésére több államban is sor került lényegében a Legfelsőbb Bíróság által 1992-ben vizsgált *Casey*-jogesetben bevezetett „indokolatlan teher-tétel” sztenderd adta mozgástér kihasználása (és folyamatos szondázása) végett.

²⁴ Rod Dreher: *Choosing Life. National Review*, 54. (2002), 6. 35.

²⁵ Andrew R. Lewis: *Learning the Value of Rights: Abortion Politics and the Liberalization of Evangelical Free Speech Advocacy. Politics and Religion*, 9. (2016), 2. 319–320.

²⁶ Wilson (2020): i. m. 376. és 387.

Az ilyen állami szabályozások részben az abortuszok elvégzésének egyfelől technikai, másfelől általános korlátozására irányultak, az adott állam alkotmánymódosítását is beleértve. Számos kezdeményezés déli, főleg republikánus többségű állami törvényhozásokban született, amely területeken az evangéliumi keresztények lakossági aránya jelentős mértékben meghaladja az északi államokban élőkét (míg New York és Illinois államban a lakosság kevesebb mint 10 százalékát, illetve 20 százalékát teszik ki az evangéliumi keresztények, addig Georgia, Mississippi, Alabama és Tennessee államban rendre 38–41–49–52 százalékot).²⁷

Az abortusz körüli vita legfelső szintjén a küzdelem tárgya az elnökválasztás, illetve az elnökön keresztül a Legfelsőbb Bíróság összetételének meghatározása. A 2016-os választási kampányban kiemelt figyelem jutott e kérdésnek, ami nem kis részben Donald J. Trumpnak volt köszönhető. Egyrészt a korábban a demokratákhoz kötődő és az abortuszt alapvetően támogató üzletember látványos pálforduláson esett át, és kampányában nyíltan kijelentette, hogy választási győzelme esetén életpárti bíróval fogja feltölteni az akkor nemrég elhunyt Antonin Scalia bíró helyét. Másrészt a Hillary R. Clintonnal folytatott egyik vitájában a republikánus jelölt szokatlanul nyílt és naturalisztikus módon festette le a terhességmegszakítás egy formáját, ami kiélesítette a közte és ellenfele között fennálló kontrasztot, és feltűzelte az életpárti szavazókat. Utóbbiak nem kis részben evangéliumi keresztények voltak, akiknek körében Donald Trump rendkívül magas (az idézett felmérés szerint 81 százalékos) támogatottságot élvezett 2016-ban. Megválasztását követően Trump elnök újabb kedvező visszacsatolást adott e kiemelt szavazóbázis felé, ugyanis számos életpárti retorikai gesztust és politikai intézkedést tett: az evangéliumi keresztény szavazók körében komoly tekintéllyel rendelkező Mike Pence alelnök példáját követve az elnök 2018-ban online részt vett az Élet Menete (*March for Life*) rendezvényen; kormánya egyebek mellett kibővítette a világi munkáltatókra az egyházakra jellemző hitbéli meggyőződésre alapozott egészségbiztosítási korlátozás lehetőségét (felkínálva a fogamzásgátlók biztosításba foglalásától való eltérést); vizsgálatot rendelt el a *Planned Parenthood* ellen (a szervezettel szemben felmerült a gyanú, hogy magzatszövetek illegális kereskedelmében volt érintett); valamint újra életbe léptette az úgynevezett Mexikóváros-politikát (*Mexico City*

²⁷ David French: The South Secedes from The Culture of Death. *National Review*, 71. (2019), 13. 14.

policy), amelynek értelmében az Egyesült Államok megtagadja az abortuszt is szorgalmazó nemzetközi családtervezési programok pénzügyi támogatását.²⁸

Az új keresztény jobboldal szemében azonban Trump elnök egyik legnagyobb szolgálata a Legfelsőbb Bíróság három konzervatív taggal történő feltöltése volt. Neil Gorsuch, Brett Kavanaugh és Amy Coney Barrett életpárti bírók hírében állnak, ezért sokan a *Roe v. Wade* ügyben hozott 1973-as ítélet felülvizsgálatát várták tőlük, illetve az immár konzervatív többségű Legfelsőbb Bíróságtól. A demokraták és az abortuszhoz való jog támogatóinak aggodalma (és ezzel együtt az életpártiak reménye), hogy az államokon belüli politikai megmérgetésekben az új keresztény jobboldal által szerzett (különösen az állami törvényhozásokban aratott) republikánus győzelmek, valamint a szövetségi intézményekben (elnökségben és bíróságokon) megvalósított stratégiai mozgások összeérnek, és idővel ellehetetlenítik a *Roe v. Wade* ügyben hozott döntés érvényesíthetőségét.²⁹ A várakozások pedig 2022-ben beigazolódtak. Egyrészt folytatódott az abortusz állami szabályozásának szigorítása: ennek a trendnek az egyik leginkább kirívó esete Mississippi állam 2018-as, úgynevezett várandósági korról szóló törvénye (*Gestational Age Act*). A jogszabály a magzat életét a várandóság 15. hetétől védi, megtiltva az ezt követően elvégzett abortuszt (kivéve, ha egészségügyi veszélyhelyzet vagy súlyos magzati rendellenesség áll fenn). Ezzel a törvény egyenesen megkérdőjelezte a *Roe v. Wade* ügyben hozott 1973-as legfelsőbb bírósági ítélet megalapozottságát. Másrészt az eset a *Dobbs v. Jackson Women's Health Organization* ügy révén 2021-ben a Legfelsőbb Bíróság elé került, ahol 2022. június 24-én a bírók többsége kimondta, hogy az abortuszhoz való jog nem minősül alkotmányos jognak. A döntés tehát felülírta *Roe v. Wade* ügyben hozott ítéletet. Az evangéliumi keresztények csaknem fél évszázados munkája meghozta a sikert, jöllehet bizonytalan politikai hagyatékkal. Bár 2022 nyara az életpárti erők győzelmét vetítette előre, a progresszív erők ellentámadásba kezdtek, ami több államban az abortusz törvényhozás általi szabályozásának korlátozásáról vagy épp további liberalizációjáról szóló sikeres népszavazásokhoz vezetett. Sőt az abortusz kérdése a 2022-es féldős kongresszusi választásokon is komoly mobilizációs erővel hatott, ami a Republikánus Párt rendkívül gyenge teljesítményét okozta.

²⁸ Alexandra DeSanctis: Trump's Choice on Life. *National Review*, 70. (2018), 8. 26–29.

²⁹ Wilson (2020): i. m. 372. és 391–392.

Felhasznált irodalom

- Agee, Mary Cunningham et al.: The America We Seek. A Statement of Pro-Life Principle and Concern. *National Review*, 48. (1996), 5. 36–41.
- Blazina, Carrie et al.: Key Facts about the Abortion Debate in America. *Pew Research Center*, 2021. június 17. Online: www.pewresearch.org/fact-tank/2021/06/17/key-facts-about-the-abortion-debate-in-america/
- DeSanctis, Alexandra: Trump’s Choice on Life. *National Review*, 70. (2018), 8. 26–29.
- Dreher, Rod: Choosing Life. *National Review*, 54. (2002), 6. 34–36.
- French, David: The South Secedes from The Culture of Death. *National Review*, 71. (2019), 13. 13–14.
- Glueck, Katie: Joe Biden Denounces Hyde Amendment, Reversing His Position. *The New York Times*, 2019. június 6. Online: www.nytimes.com/2019/06/06/us/politics/joe-biden-hyde-amendment.html
- Holtzman, Beth: Have Crisis Pregnancy Centers Finally Met Their Match: California’s Reproductive FACT Act. *Northwestern Journal of Law and Social Policy*, 12. (2017), 3. 78–110.
- Kollman, Ken: *The American Political System*. Second Core Edition, New York, W. W. Norton & Company, 2014.
- Lewis, Andrew R.: Learning the Value of Rights: Abortion Politics and the Liberalization of Evangelical Free Speech Advocacy. *Politics and Religion*, 9. (2016), 2. 309–331. Online: <https://doi.org/10.1017/S1755048316000171>
- Medoff, Marshall H.: Constituencies, Ideology, and the Demand for Abortion Legislation. *Public Choice*, 60. (1989), 2. 185–191. Online: <https://doi.org/10.1007/BF00149245>
- Murdock, John: The Future of the Pro-Life Democrat. *National Affairs*, (2021), 49. 84–99.
- Shimabukuro, Jon O.: Abortion: Judicial History and Legislative Response. *Congressional Research Service*, 2021. Online: <https://sgp.fas.org/crs/misc/RL33467.pdf>
- Talbot, Margaret: How Real Jane Roe Shaped the Abortion Wars. *The New Yorker*, 2021. szeptember 13. Online: www.newyorker.com/magazine/2021/09/20/how-the-real-jane-roe-shaped-the-abortion-wars
- Williams, Daniel K.: The Partisan Trajectory of the American Pro-Life Movement: How a Liberal Catholic Campaign Became a Conservative Evangelical Cause. *Religions*, 6. (2015), 2. 451–475. Online: <https://doi.org/10.3390/rel6020451>
- Wilson, Joshua C.: Striving to Rollback or Protect Roe: State Legislation and the Trump-Era Politics of Abortion. *Publius: The Journal of Federalism*, 50. (2020), 3. 370–397. Online: <https://doi.org/10.1093/publius/pjaa015>